https://doi.org/10.59295/crs2024.38 CZU: 341.217(4)UE:347.9:316.653(478)

CALITATEA ACTULUI DE JUSTIȚIE ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE: PERCEPȚII, ATITUDINI, OPINII[45]

THE QUALITY OF THE ACT OF JUSTICE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION: PERCEPTIONS, ATTITUDES, OPINIONS

Valeriu MÎNDRU, ***doctor în sociologie, conferențiar cercetător***,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
al Universității de Stat din Moldova.
e-mail: vmindru@yahoo.com
ORCID: 0009-0000-2053-936X

Summary

In the article author analyzes various aspects of the functioning of the justice system in the Republic of Moldova through the perception of the representatives of legal institutions, as well as of the population in the context of the accession to the community space, the integration into the European Union. The article pays particular attention to the quality of the judicial act, the level of trust of citizens in the courts. The wide-scale use of the results of various sociological investigations allows the author to make a comparative and dynamic analysis of the situation in the field, to reveal the problems faced by the judiciary in the Republic of Moldova in the process of reforming it.

Keywords: *European Union, Association Agreement, european integration, european vector, community space, rule of law, quality of justice.*

Introducere

Este bine cunoscut faptul, că justiția constituie unul dintre pilonii de bază ai societății, ai statului de drept. De modul în care funcționează justiția, depinde în mare parte dezvoltarea economică, socială și politică a unui stat, calitatea vieții populației. Din aceste considerente, Strategia Națională de Dezvoltare "Moldova Europeană 2030", își propune edificarea unui sistem de justiție echitabil, incoruptibil și independent. Pentru a asigura funcționarea eficientă a unui astfel de sistem de justiție, Strategia stabilește mai multe priorități, în special, asigurarea profesionalismului, independenței și integrității judecătorilor și procurorilor pentru a răspunde corespunzător provocărilor existente în societate, a asigura supremația legii și a crește încrederea cetățenilor în sistemul judecătoresc [1].

Reforma justiției și combaterea corupției - condiție de bază pentru aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană.

Semnarea Acordului de Asociere a Republicii Moldova la Uniunea Europeană (27 iunie 2014) a constituit încă un pas important în apropierea țării noastre de spațiul comunitar, parcursul european fiind declarat drept prioritate a politicii externe a statului. Mai nou, *la 23 iunie anul 2022, în cadrul Consiliului European, Republicii Moldova i s-a acordat statutul de țară candidată la Uniunea Europeană.* Totodată, pentru a începe negocierile de aderare la UE au fost stabilite și unele recomandări/condiționalități, una dintre ele vizând nemijlocit reforma justiției și combaterea corupției. De menționat că după declararea independenței și suveranității Republicii Moldova (1991), reforma în domeniul justiției întotdeauna a fost declarată o prioritate a statului. În acest scop, au fost demarate mai multe reforme, implementate diverse planuri de acțiuni. Astfel, o primă reformă în domeniu a fost inițiată în iunie 1994 care stabilea separația puterilor în stat și independența justiției. Pentru aceasta a fost creată și o noua structură - Consiliul Superior al Magistraturii, care urma să fie responsabil de numirea, evaluarea și promovarea magistraților în funcții, care erau propuși spre aprobare șefului statului. Identificând vulnerabilitățile existente în sistemul justiției, concepția reformei își propunea eliminarea pârghiilor administrative, influenței asupra celor care făceau ancheta, adică asupra procurorilor și ofițerilor. Dat fiind

[45] Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 **Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice,** realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

însă faptul că între membrii consiliului de experți nu exista o unitate de opinii asupra reformei, dar nici politicienii aflați pe atunci la putere nu erau motivați să susțină o asemenea reformă, în cele din urmă aceasta nu a avut finalitate. În consecință, către anii 2000, când cazurile de corupție, crimă organizată, trafic de persoane, de arme sau de spălare de bani ajunseseră în atenția experților internaționali care încercau să încurajeze și să asiste avansarea pe calea reformelor, justiția a ajuns cu bugetul înjumătățit, cu retribuții salariale derizorii pentru cei din domeniu, iar circa 40% din hotărârile pronunțate nu erau puse în aplicare cu anii, iar o mulțime de dosare erau trimise la rejudecare, cotă mult peste normele acceptate în practica internațională [2].

În anul 2007, a fost adoptată o altă strategie de reformare a sectorului justiției care prevedea mai multe elemente de reformă, evidențiind în mod special principiul distribuirii aleatorii a dosarelor și asigurarea imparțialității actului de justiție, eliminarea suspiciunilor de corupție. Testarea documentului a început doi ani mai târziu, iar între timp, în perioada 2007-2009, Republica Moldova a beneficiat de suport financiar considerabil (sute de milioane de dolari) pentru dezvoltarea infrastructurii și a tehnologiilor moderne (computere și echipament nou, soft pentru gestionarea dosarelor și echipament de înregistrare audio). La fel, Strategia mai prevedea majorarea salariilor și reducerea volumului de muncă a judecătorilor, respectarea Codului de etică al judecătorului. Totodată, în anul 2009 apare și prima promoție a absolvenților Institutului Național de Justiție, care fusese creat în anul 2006 cu scopul de a asigura o pregătire mai bună a cadrelor din sistemul judecătoresc și de a îmbunătăți situația în domeniu.

O nouă Strategie de reformare a justiției vizează perioada 2011 -2016, iar ulterior extinsă până în anul 2017. Obiectivele principale ale Strategiei erau orientate spre modernizarea și actualizarea a șapte piloni: sistemul justiției; justiția penală; accesul la justiție și executarea hotărârilor judecătorești; integritatea actorilor din sectorul justiției; rolul justiției în dezvoltarea economică; respectarea drepturilor omului în sectorul justiției; și un sector al justiției bine coordonat, bine gestionat și responsabil [3]. În această perioadă, au fost lichidate instanțele economice care erau calificate ca cele mai corupte; a fost comasat managementul mai multor instanțe; magistrații au fost lipsiți de imunitate în cazurile de corupție, au fost majorate substanțial salariile judecătorilor și procurorilor etc.

Pe parcursul anilor 2017-2019, reformarea sectorului justiției, de asemenea a constituit una din prioritățile constante ale autorităților statului, acordându-i tot mai multă atenție atât la nivelul conducerii țării, cât și societății civile, partenerilor de dezvoltare. Prin eforturile întreprinse s-a urmărit consolidarea independenței justiției, combaterea corupției în sistemul judecătoresc, îmbunătățirea calității actului de justiție și, în cele din urmă, restabilirea încrederii publice față de sistemul justiției [4].

Apoi a urmat o altă strategie „Strategia pentru asigurarea independenței și integrității în sectorul justiției pentru anii 2021-2024 și Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia".

Deși strategia fusese votată în Parlament la finele lanului 2020, documentul nu a fost promulgat de președinta țării, Maia Sandu, care în februarie 2021 l-a remis legislativului spre re-examinare. Șefa statului insista că proiectul să prevadă un mecanism de evaluare externă a judecătorilor, dar și o reformă a sistemului anti-corupție. *„Este necesară și asigurarea verificării efective a declarațiilor de avere și interese ale judecătorilor și procurorilor, ca și o lege care să permită confiscarea averilor ilicite ale funcționarilor publici și demnitarilor",* a mai spus șefa statului. *„Nu ne mai permitem să aprobăm Strategii care arată bine pe hârtie, dar nu aduc schimbări reale în justiție",* a subliniat președinta Maia Sandu [5].

Astfel, la 6 decembrie 2021, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat strategia într-o noua lectură în care a fost inclusă și așa-numita evaluare externă sau procedura de pre-vetting al judecătorilor și procurorilor, care presupune ca toți judecătorii și procurorii să fie trecuți printr-un filtru atât de integritate, cât și de profesionalism.

De menționat că în scopul realizării priorităților stabilite în strategiile de reformare a sectorului de justiție, din bugetul de stat, precum și din sprijinul financiar substanțial acordat de Uniunea Europeană, pentru justiție au fost alocate resurse considerabile. Potrivit estimărilor Centrului de Resurse Juridice din Moldova (CRJM), în anul 2016 Republica Moldova era printre primele 10 țări din Europa cu cea mai mare pondere alocată justiției din bugetul de stat care depășea cu mult media Consiliului Europei (CoE). Tendința de majorare a resurselor alocate pentru justiție a fost una constantă, astfel încât bugetul alocat justiției în perioada 2004 – 2018 a crescut de peste 8 ori [6, p. 6]. Cheltuielile considerabile pentru justiție erau cauzate în mare parte de majorările substanțiale ale salariilor judecătorilor și procurorilor. În 2018, salariul judecătorilor și procurorilor începători din Republica Moldova, raportat la salariul mediu pe economie, era de circa 2,7 și respectiv 2,8 ori mai mare decât salariul mediu pe economie și era peste media Consiliului Europei, care era de 2,5 și respectiv 1,9 ori mai mare.

Eforturi susținute s-au depus și la capitolul asigurării cu cadre a instituțiilor judecătorești. Actualmente, după numărul efectiv al judecătorilor pe cap de locuitor, Republica Moldova se află deasupra medianei țărilor membre ale CoE. În țară există 17.2 judecători activi la 100,000 de locuitori, iar mediana țărilor membre ale CoE este de 16.

Justiția - unul dintre pilonii fragili ai societății moldovenești

În pofida alocațiilor financiare crescânde și a atenției permanente acordate instituțiilor de drept, justiția rămâne a fi unul dintre pilonii fragili ai societății moldovenești, fapt constatat și de diverse sondaje de opinie. Deși subiecții investigați relevă o anumită tendință de ameliorare a situației din sistemul justiției, oricum starea justiției rămâne a fi precară. Astfel, în cadrul unui studiu sociologic realizat de către Institutul pentru Politici și Reforme Europene (IPRE), se constată că doar 30 la sută dintre respondenți sunt de părerea că în ultimii 3 ani situația în sistemul de justiție s-a îmbunătățit [8].

Spre deosebire de aprecierile mai puțin pozitive ale cetățenilor privind situația din domeniul justiției, majoritatea reprezentanților instituțiilor de drept sunt mulțumiți sau foarte mulțumiți de calitatea actului de justiție din țara noastră. Confirmare în acest sens sunt rezultatele unui studiu realizat de către Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice în cadrul Proiectului *20.80009.1606.05 „Calitatea actului de justiție și respectarea drepturilor persoanei în Republica Moldova: cercetări interdisciplinare în contextul implementării acordului de asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană”* (coordinator de proiect dr. hab., prof. univ. Valeriu Cușnir). La întrebarea *Cât de mulțumit sunteți de calitatea actului de justiție în procesele judiciare în care ați participat?,* circa 2/3 sau 64% dintre subiecții chestionați s-au declarat foarte mulțumiți (9%) sau mulțumiți (55%) de deciziile judecătorești și numai fiecare al patrulea sau 25 la sută dintre ei sunt nemulțumiți (21%) sau chiar foarte nemulțumiți (4%) de calitatea actului de justiție din țara noastră (*vezi Fig. 1*).

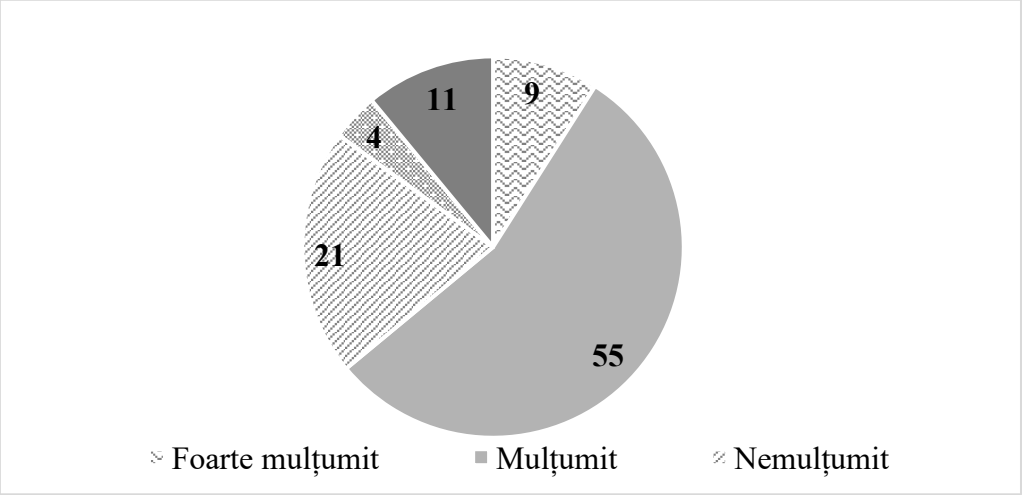

Fig. 1. **Nivelul de mulțumire al judecătorilor, procurorilor și avocaților privind calitatea actului de justiție din Republica Moldova (%)**

Sursa: Studiul sociologic “Calitatea actului de justiție din Republica Moldova” realizat de către Centrul Cercetări Juridice al Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice în perioada mai - iunie 2022.

Astfel, din analiza investigației sociologice rezultă că majoritatea reprezentanților instanțelor judecătorești sunt mulțumiți de calitatea actului de justiție, de deciziile adoptate. Potrivit unui alt studiu, efectuat la solicitarea Centrului de Resurse Juridice din Moldova (CRJM), majoritatea absolută a judecătorilor (97%), apreciază calitatea actelor emise de judecători ca fiind bună sau mai curând bună. Mai puțin optimiști în această privință sunt procurorii și mult mai sceptici - avocații (*vezi Tabelul 1*). Întru totul sunt de acord cu afirmația că calitatea actelor emise de judecători este bună doar 6% dintre avocați și fiecare al cincilea dintre procurori.

Tabelul 1. **În ce măsură sunteți de acord cu afirmația că actele emise de judecători sunt de o calitate bună?**

	Întru totul de acord	Mai curând de acord	Mai curând nu sunt de acord	Deloc nu sunt de acord
Judecătorii	49%	48%	2%	1%
Procurorii	21%	67%	11%	1%
Avocații	6%	47%	40%	7%

Sursa: CRJM, Percepția judecătorilor, procurorilor și avocaților despre justiție și fenomenul corupției, sondaj, iulie 2023.

La fel, cercetările sociologice relevă faptul, că aprecierile judecătorilor privind calitatea actului de justiție corelează foarte strâns cu nivelul de siguranță al acestora că, în cazul în care ei sau cineva dintre rudele lor ar ajunge în judecată, instanța va adopta o decizie corectă. Astfel, la întrebarea *În ce măsură sunteți convins că, dacă Dumneavoastră sau cineva din rudele Dumneavoastră ar ajunge în judecată, judecătorii vor adopta hotărârea legală?,* nouă din zece judecători sunt întru totul siguri sau mai curând sunt siguri că aceștia vor lua o decizie obiectivă, corectă (*vezi Tabelul 2*). Procurorii sunt mai puțin siguri, iar avocații și mai puțin sunt siguri că decizia luată de judecători va fi una legală.

Tabelul 2. **Percepția populației, judecătorilor, procurorilor și avocaților privind corectitudinea deciziilor adoptate în cazul în care ar ajunge în judecată**

	Întru totul sigur	Mai curând sunt sigur	Mai curând nu sunt sigur	Deloc nu sunt sigur
Populația	5%	18%	29%	40%
Judecătorii	55%	36%	7%	2%
Procurorii	29%	52%	16%	3%
Avocații	13%	49%	30%	8%

Sursa: Barometrul Opiniei Publice, 2023, CRJM, Percepția judecătorilor, procurorilor și avocaților despre justiție și fenomenul corupției, sondaj, iulie 2023.

Percepția populației privind corectitudinea deciziilor instanțelor judecătorești în cazul în care ar ajunge în judecată este și mai negativă. Doar 5% dintre cetățeni au ferma încredere că judecătorii vor adopta o hotărâre legală, în timp ce șapte din zece respondenți mai curând nu sunt siguri sau deloc nu sunt siguri. Astfel, însăși judecătorii sunt mai optimiști spre deosebire de cetățenii chestionați și avocații care au menirea de a le proteja drepturile în instanțele de judecată.

Această percepție și determină nivelul scăzut de încredere a populației în actul de justiție, iar acest fapt, după cum denotă sondajele de opinie, au un impact direct și asupra nivelului de încredere a cetățenilor în principalele instituții ale statului – Guvern și Parlament (*vezi Tabelul 3*).

Tabelul 3. **Dinamica răspunsurilor la întrebarea:** ***Câtă încredere aveţi în …?***
(*Foarte multă încredere / Oarecare încredere)*

Instituția	Nov. 2011	Nov. 2013	Nov. 2015	Nov. 2017	Ian. 2019	Iunie 2021	Aug. 2023	2023/2011
Justiție	18%	16%	12%	14%	16%	19%	23%	+5%
Guvern	19%	16%	7%	16%	15%	19%	28%	+9%
Parlament	14%	14%	6%	11%	11%	15%	27%	+13%

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, perioada 2011-2023.

Astfel, potrivit studiilor sociologice, nivelul de încredere a populației în justiție, și respectiv, în Guvern și Parlament, rămâne ani la rând unul destul de scăzut - doar cel mult 23 la sută dintre cetățeni au foarte multă sau o oarecare încredere în justiție, dintre care numai 1% are foarte multă încredere, în timp ce 75% din populație nu prea are încredere (32%) sau chiar deloc nu are încredere în justiția din Republica Moldova (43%), iar încrederea în principalele instituții ale statului – Guvern și Parlament nu depășește nici cel puțin o treime din populație.

În așa fel, constatăm, că Strategia Națională de Dezvoltare a Republicii Moldova "Moldova 2020", care și-a propus de rând cu alți indicatori cum ar fi sporirea accesului la justiție și executarea hotărârilor judecătorești; integritatea actorilor din sectorul justiției; rolul justiției în dezvoltarea economică; respectarea drepturilor omului în sectorul justiției; și un sector al justiției bine coordonat, bine gestionat și responsabil, puțin ce a corelat cu creșterea nivelului de încredere a populației în justiție. În aceste condiții și nivelul de încredere a populației în justiție, precum și în principalele instituții ale statului - Guvern și Parlament este destul de redus (vezi *Tabelul 3),* ceea ce rezultă, că și așteptările cetățenilor de la aceste instituții sunt minime. O atare situație este destul de îngrijorătoare, deoarece, potrivit afirmațiilor lui Pippa Norris, în multe țări, în decursul ultimilor ani, susținerea politică pentru instituțiile guvernamentale s-a erodat în mod consistent. „Există o tensiune în creștere între idealuri și realitate. Aceasta a condus la producerea unor *cetățeni mai critici* sau a unor *democrați decepționați*. Erodarea susținerii pentru instituțiile guvernării reprezentative e îngrijorătoare, deoarece ea poate să *submineze credința în valorile democratice"* [9].

Desigur, încrederea în justiție este determinată de un set foarte complex de factori, care pot fi sistematizați într-un mod generalist în câteva grupuri. Primul grup de factori ține de interdependența încrederii în justiție și încrederea în alte instituții ale statului. În mod particular vedem corelarea foarte strânsă între încrederea în justiție și celelalte instituții ale statului (vezi *Tabelul 3*). Astfel, dincolo de performanțele de factor ale sistemului justiției, dacă scade încrederea populației în tot ce înseamnă stat, se va reduce inevitabil și încrederea în justiție. Un alt grup de factori ține de fonul mediatic în jurul justiției. Măsura și volumul în care anumite evenimente legate de justiție sunt mediatizate la fel modelează pe termen scurt percepția publicului, iar dacă acestea abundă pe perioade mai îndelungate, se fac resimțite și efectele pe termen lung. Și al treilea set de factori ține de experiența proprie sau a cercului social restrâns al cetățeanului. Este evident că experiența de a fi parte la o cauză aflată pe rolul instanțelor de judecată influențează puternic opinia persoanei despre justiție [10].

Oricum, studiile constată că în domeniul justiției există o multitudine de probleme care perpetuă de mai mulți ani, fără a identifica soluțiile necesare. Dacă facem referință la un raport întitulat „Raport de evaluare intermediară", elaborat în luna septembrie 2017 în baza unor indicatori concreți, autorii constată că implementarea obiectivelor specifice prevăzute în prioritatea „Justiție responsabilă și incoruptibilă" nu a fost asigurată la unii indicatori foarte importanți. Din cei 7 indicatori de monitorizare a progresului realizării obiectivelor specifice, menționează raportorii, doar indicatorul ce vizează transparența instanțelor judecătorești a fost îndeplinit, în timp ce alți 4 indicatori au înregistrat chiar o înrăutățire a situației în comparație cu anul 2010. Alți doi indicatori ce vizează numărul de victime ale corupției și ponderea litigiilor soluționate pe cale alternativă nu a fost posibil de evaluat din lipsă de date statistice care ar permite măsurarea progresului [11].

În așa fel, autorii raportului concluzionează în baza analizei indicatorilor de progres, că Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020" a avut un impact nesemnificativ asupra reformei justiției, deși pentru realizarea obiectivelor de reformare a sectorului justiției, în programele bugetare au fost planificate resurse financiare, care s-au bazat preponderent pe suportul Uniunii Europene, ce urma să fie acordat din cadrul Programului de suport bugetar pentru reforma sectorului justiției, în valoare de 60 milioane de euro, se menționează în raport. Din cauza crizei politice din anul 2015 și a fraudelor bancare, cheltuielile planificate în bugetul de stat pentru reformarea și dezvoltarea sectorului justiției a fost imposibil de acoperit, iar Uniunea Europeană, ca urmare a celor întâmplate, și-a suspendat ajutorul financiar promis. În consecință, prioritatea „Justiție: responsabilă și incoruptibilă" a rămas în mare parte pe hârtie, iar programul de implementare – nerealizat, concluzionează autorii raportului.

Cu aceste constatări ale autorilor raportului de evaluare intermediară, o mare parte dintre actorii sistemului de justiție nu tocmai sunt de acord sau deloc nu sunt de acord, considerând că reformarea justiției, începută în anul 2011, a avut un impact pozitiv pentru sistemul judecătoresc. Opiniile în cauză au fost exprimate în cadrul unui sondaj sociologic întitulat „Percepția judecătorilor, procurorilor și avocaților privind reforma în justiție și combaterea corupției", realizat în perioada octombrie–decembrie 2020 la solicitarea Centrului de Resurse Juridice din Moldova [12]. Astfel, la întrebarea: *În ce măsură sunteți de acord cu afirmația că reformarea sistemului judecătoresc începută în anul 2011 a avut un impact pozitiv pentru sistemul judecătoresc?,* cei mai mulți judecători – 67% sau peste 2/3 dintre ei, și mai mult de jumătate dintre procurori – 54%, consideră că reforma demarată a avut un impact pozitiv asupra sistemului justiției, iar resursele alocate au meritat (vezi *Tabelul 4).*

Tabelul 4. **Percepția judecătorilor, procurorilor și avocaților privind impactul reformei începute în anul 2011 asupra sistemului judecătoresc**

	Întru totul de acord	Mai curând sunt de acord	Mai curând nu sunt de acord	Deloc nu sunt de acord	NȘ/NR
Judecătorii	20%	47%	27%	4%	2%
Procurorii	10%	44%	31%	13%	2%
Avocații	4%	42%	34%	20%	1%

Sursa: Centrul de Resurse Juridice din Moldova, sondaj, decembrie 2020

Mai puțin de acord cu această opinie sunt avocații (54%), care consideră că reformarea sistemului judecătoresc are încă multe lacune, iar impactul nu este tocmai cel așteptat.

Pentru a implementa viziunea strategică la capitolul *Justiție responsabilă și incoruptibilă*, conchid autorii raportului de evaluare intermediară, este necesară corelarea obiectivelor specifice, indicatorilor de monitorizare și a viziunii, ținându-se cont de toate părțile vizate de sectorul justiției. Totodată, este necesară și asigurarea durabilității financiare și asigurării unei sinergii dintre Strategia Națională de Dezvoltare, strategiile sectoriale și programele bugetare, astfel încât să existe o corelare directă între ceea ce se planifică și ceea ce este realizat în condițiile bugetare prognozate.

În opinia beneficiarilor actului de justiție, actualmente, se întrevăd unele schimbări pozitive în ceea ce privește atitudinea, corectitudinea instanțelor judecătorești față de deciziile luate, de cetățenii care se adresează în aceste instanțe. În cadrul studiului "*Satisfacția beneficiarilor actului de justiție*" la întrebarea *Dacă ar fi să comparați activitatea/corectitudinea instanțelor de judecată de astăzi cu cea de acum 3-5 ani, aveți o părere mai bună, mai proastă sau la fel față de instanțele de judecată din țara noastră?,* mai mult de jumătate dintre respondenți au menționat că există anumite tendințe pozitive, circa o treime dintre beneficiari nu constată careva schimbări, iar 2% dintre respondenți consideră că acum lucrurile stau și mai prost. Aproximativ fiecare al zecelea respondent nu a avut anterior o astfel de experiență și din aceste considerente i-a fost dificil să facă o astfel de comparație (vezi *Fig. 2*).

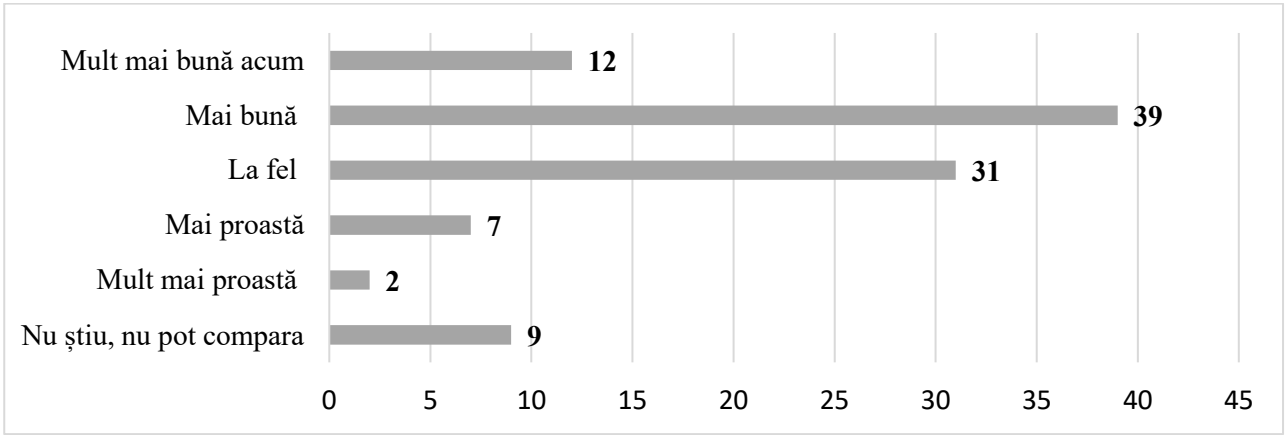

Fig. 2. **Aprecierea beneficiarilor actului de justiție privind activitatea/corectitudinea instanțelor de judecată de astăzi cu cea de acum 3-5 ani (%)**

Sursa: Studiul sociologic "Satisfacția beneficiarilor actului de justiție" realizat de către Centrul Cercetări Juridice al Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice în perioada mai - iunie 2022.

Totodată, din analiza datelor sociologice rezultă că, pentru o îmbunătățire substanțială a activității instanțelor judecătorești, iar în consecință și o îmbunătățire a calității actului de justiție se impune o abordare mult mai complexă, multidimensională a situației în domeniu, căci după cum ne convinge realitatea, doar majorarea salariilor judecătorilor și procurorilor nu este suficientă pentru a realiza obiective concrete și de durată, ca în cele din urmă să avem și o justiție de calitate. Or, după cum arată analiza efectuată, în pofida creșterii vertiginoase a salariilor judecătorilor și procurorilor, numărul de cereri și condamnări la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului (CtEDO) a rămas destul de mare, astfel încât, ani la rând, Republica Moldova se află în topul țărilor cu cele mai multe condamnări la CEDO. De exemplu, în anul 2023, moldovenii s-au adresat la CtEDO de 6,5 ori mai des decât media europeană, când au fost depuse 653 de cereri. Cele mai multe cereri vizează Articolul 6 *drepturile persoanei la un proces echitabil* - circa o tremie sau 31% din numărul total de hotărâri pronunțate. De la ratificarea CEDO, în anul 1997 și până la 31 decembrie 2023, CtEDO a pronunțat 541 de hotărâri judecătorești în cauzele Republicii Moldova. În 461 dintre acestea a fost constatată cel puțin o violare comisă de statul nostru. La cest capitol, devansăm cu mult așa țări ca Marea Britanie, Germania, Portugalia, Spania sau Olanda, țări care au aderat la CEDO cu mult înaintea Moldovei și care au o populație mult mai numeroasă. În baza tuturor hotărârilor și deciziilor pronunțate până la 31 decembrie 2023, Republica Moldova a fost obligată să plătească 22 milioane 800 mii euro, dintre care 2.639.956 euro doar în anul 2021 – se arată în analiza experților de la Centrul de Resurse Juridice din Moldova [13].

Această constatare a experților Centrului în urma analizei Raportului de activitate al CtEDO, denotă că alocațiile substanțiale pentru justiție au depășit cu mult rezultatele muncii depuse de procurori și judecători. Mai mult, corupția în diverse domenii de activitate nu numai că nu s-a diminuat, ci dimpotrivă, a luat o amploare și mai mare, afectând vădit capacitatea de funcționalitate a instituțiilor statului, nivelul de trai și calitatea vieții cetățenilor.

Potrivit estimărilor efectuate de Transparency International, Republica Moldova a înregistrat în anul 2023 un scor al Indicelui Percepției Corupției de 42 de puncte, fiind pe locul 80 din 180 țări incluse în clasament și înregistrând o creștere de 10 puncte pe parcursul ultimilor cinci ani (2019 – 32, 2020 – 34, 2021 – 36, 2022 – 39, 2023 – 42 puncte). Printre „vecinii de clasament" ai Republicii Moldova sunt: China, Ungaria, Macedonia de Nord (cu scoruri ale IPC de 42 de puncte), Kosovo (41) și Africa de Sud (41). Pentru comparație: România a înregistrat un scor al IPC de 46 puncte, Bulgaria (45), Cehia (57), Estonia (76), Lituania (61), Letonia (60) [14].

Lipsa de progrese reale în lupta contra corupției în majoritatea țărilor este dezamăgitoare și are efecte negative profunde asupra cetățenilor din întreaga lume", a declarat Patricia Moreira, director general al Transparency International. „Pentru a avea șansa de a contracara corupția și a îmbunătăți viața oamenilor, trebuie de abordat relația dintre politică și *banii mari*. Interesele tuturor cetățenilor trebuie să fie reprezentate în procesul decizional". Țările cu procese consultative mai ample și transparente au o medie a IPC de 61 puncte și dimpotrivă, în țările în care nu există sau sunt puține consultări, scorul mediu al indicelui este de doar 32 puncte [15]. Credem că afirmațiile de mai sus caracterizează pe deplin situația din Republica Moldova.

Analiza de mai sus denotă că pentru o justiție calitativă, pentru sporirea încrederii în instituțiile statului și susținerii masive a parcursului european al Republicii Moldova sunt necesare eforturi susținute și cu impact concret în diverse domenii ale vieții, care să fie percepute și apreciate pozitiv de către cetățeni, iar pentru aceasta este nevoie de o politică coerentă și clară a statului, de o guvernare responsabilă. Or, după cum am menționat anterior, vectorul european trebuie să devină o prioritate a statului nu numai în politica externă, dar mai întâi de toate, în cea internă.

În concluzie, menționăm că, în ultimii ani, în domeniul justiției se atestă anumite progrese în ceea ce privește îmbunătățirea cadrului legislativ, calității actului de justiție. Cu toate acestea, justiția din Republica Moldova are nevoie de o reformare substanțială, de schimbări profunde în domeniu. Astfel, din analiza datelor sociologice rezultă că, pentru o îmbunătățire substanțială a activității instanțelor judecătorești, iar în consecință și o îmbunătățire a calității actului de justiție se impune o abordare mult mai complexă, multidimensională a situației în domeniu, căci după cum ne convinge realitatea, doar majorarea salariilor judecătorilor și procurorilor nu este suficientă pentru a realiza obiective concrete și de durată, ca în cele din urmă să avem și o justiție de calitate. Or, după cum arată analiza efectuată, în pofida creșterii vertiginoase a salariilor judecătorilor și procurorilor, nu a condus la o diminuare considerabilă a numărului de cereri și condamnări la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului (CtEDO). Astfel, Republica Moldova, ani la rând, continuă să se afle în topul țărilor cu cele mai multe condamnări la CtEDO.

O problemă majoră pentru justiția din Moldova rămâne a fi și nivelul redus de încredere a populației în sistemul de justiție, care potrivit sondajelor de opinie are un impact direct și asupra nivelului de încredere a cetățenilor în principalele instituții ale statului – Guvern și Parlament, care nu depășește nici cel puțin o treime din populație. O atare situație nu poate să nu îngrijoreze, deoarece, în asemenea condiții, și așteptările cetățenilor de la aceste instituții sunt minime. Totodată, încrederea joasă a populației în justiție ar trebui să determine sistemul judecătoresc și alți factori de decizie relevanți să ia măsuri urgente axate pe sporirea calității și echității actului de justiție.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Strategia Națională de Dezvoltare "Moldova Europeană 2030", Obiectivul general 8. Edificarea unui sistem de justiție echitabil, incoruptibil și independent. snd2030_obiectiv8.pdf
2. https://moldova.europalibera.org/a/reformele-justi%c5%a3iei-%c5%9fi-lupta-cu-marea-corup%c8%9bie-%c3%aen-cei-30-de-ani-de-independen%c8%9b%c4%83/31474414.html
3. Gribincea Vladislav, Virschi Victoria. Justiția din Republica Moldova în cifre – o privire comparativă. Document analitic, Centrul de Resurse Juridice din Moldova (CRJM), octombrie 2019, p.6
4. (https://www.justitietransparenta.md/strategia-privind-asigurarea-independentei-si-integritatii-sectorului-justitiei-2021-2024-quo-vadis/)
5. Raport de evaluare intermediară a Strategiei Naționale de Dezvoltare (SND) „Moldova 2020". raport_ evaluare _md 2020_rom.pdf p.98. Disponibil: https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Raport_evaluare_MD2020_ROM.pdf
6. GRIBINCEA, V., VIRSCHI, V. Justiția din Republica Moldova în cifre – o privire comparativă. Document analitic. Centrul de Resurse Juridice din Moldova (CRJM), octombrie 2019, p.6. Disponibil: https://crjm.org/wp-content/uploads/2019/10/Justi%C8%9Bia-din-Republica-Moldova-%C3%AEn-cifre-%E2%80%93-o-privire-comparativ%C4%83_final-web.pdf
7. Raport privind realizarea Planului Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere RM – UE în anii 2017-2019, pag.17, Chișinău 2020
8. Institutul pentru Politici și Reforme Europene (IPRE), justiție PentruMoldova", implementat de IPRE în consorțiu cu Institutul pentru Raportarea Războiului și Păcii (IWPR3. Raport_Sondaj_Justitie4Moldova_05.02.2024_RO_Final.pdf
9. NORRIS PIPPA. The Growth of Critical Citizens? New Yok: Oxford, University Press, 1999.
10. Notă analitică. Încrederea în justiția din Republica Moldova 2001 - 2018. Evoluții și determinante. https://crjm.org/wp-content/uploads/2019/02/2018.12-Increderea-in-justitie.-Evolutii.pdf

11. Raport de evaluare intermediară a Strategiei Naționale de Dezvoltare (SND) „Moldova 2020”. raport_ evaluare _md 2020_rom.pdf p.98. Disponibil: https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Raport_evaluare_MD2020_ROM.pdf [Accessat: 01.01.2020].
12. Percepţia judecătorilor, procurorilor și avocaţilor privind reforma în justiţie și combaterea corupţiei.Disponibil:https://crjm.org/wp-content/uploads/2020/12/CRJM-Perceptia-judecatorilor-procurorilor-si-avocatilor-2020-web.pdf [Accessat: 01.12.2020].
13. Gribincea Vladisav, Goinic Daniel. Republica Moldova la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului în anul 2023. Notă analitică, ianuarie 2024. https://crjm.org/date-despre-republica-moldova-la-curtea-europeana-a-drepturilor-omului-in-anul-2023/19820/PPJ-2023-CRJM-RO-print.pdf
14. Transparency International Indicele Percepției Corupției 2023. https://www.transparency.md/2024/01/30/indicele-perceptiei-coruptiei-2023-coruptie-necontrolata-din-cauza-sistemelor-judiciare-din-ce-in-ce-mai-slabe.
15. Transparency International Lansează Indicele Percepției Corupției 2019 Disponibil: http://www.transparency.md/2020/01/23/transparency-international-lanseaza-indicele-perceptiei-coruptiei-2019/#_ftn1
16. Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice: Studiul sociologic Calitatea actului de justiție din Republica Moldova, mai - iunie 2022.
17. Institutul de Politici Publice. Barometrul Opiniei Publice 2011 – 2023